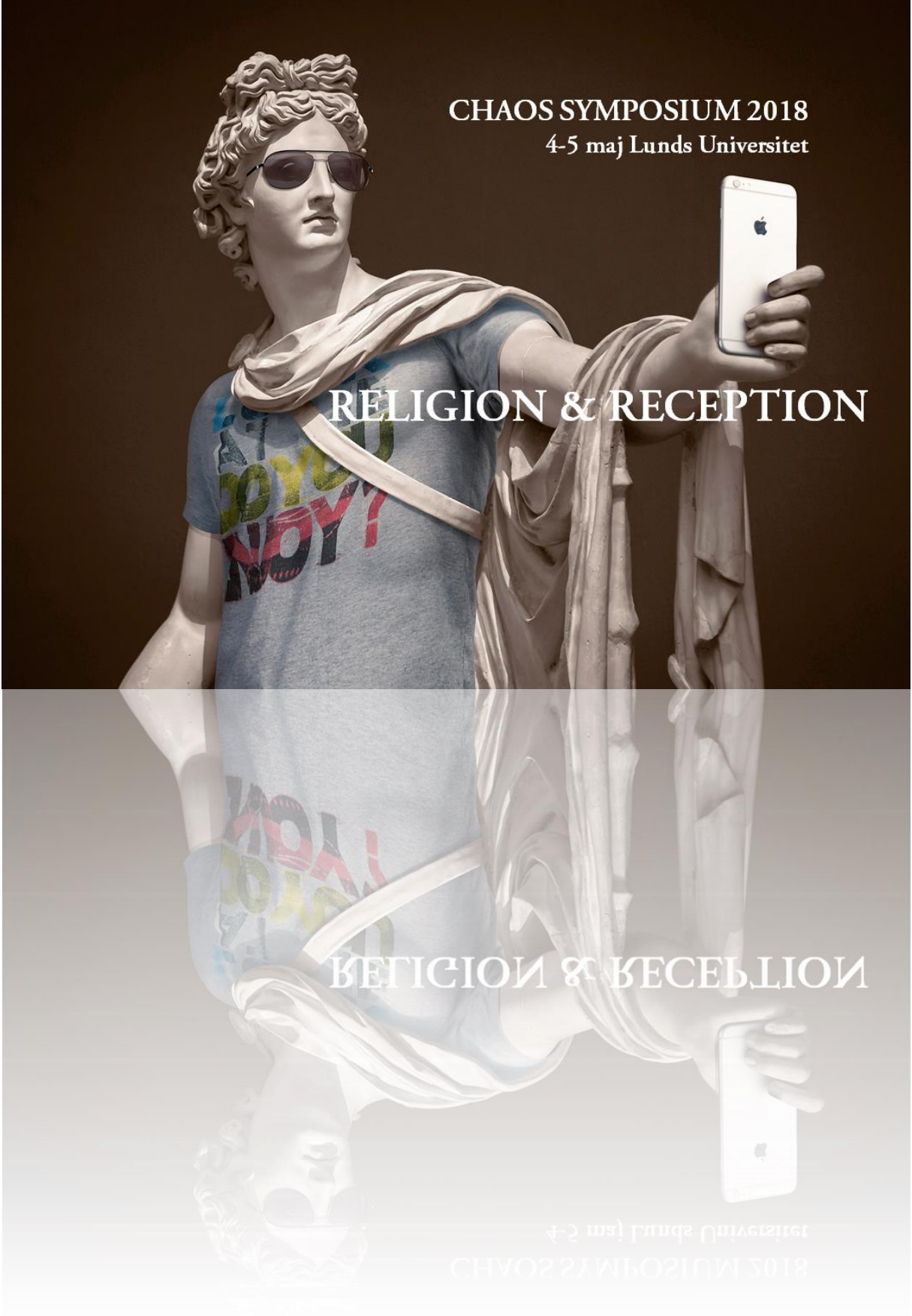

CHAOS SYMPOSIUM 2018

4-5 maj Lunds Universitet

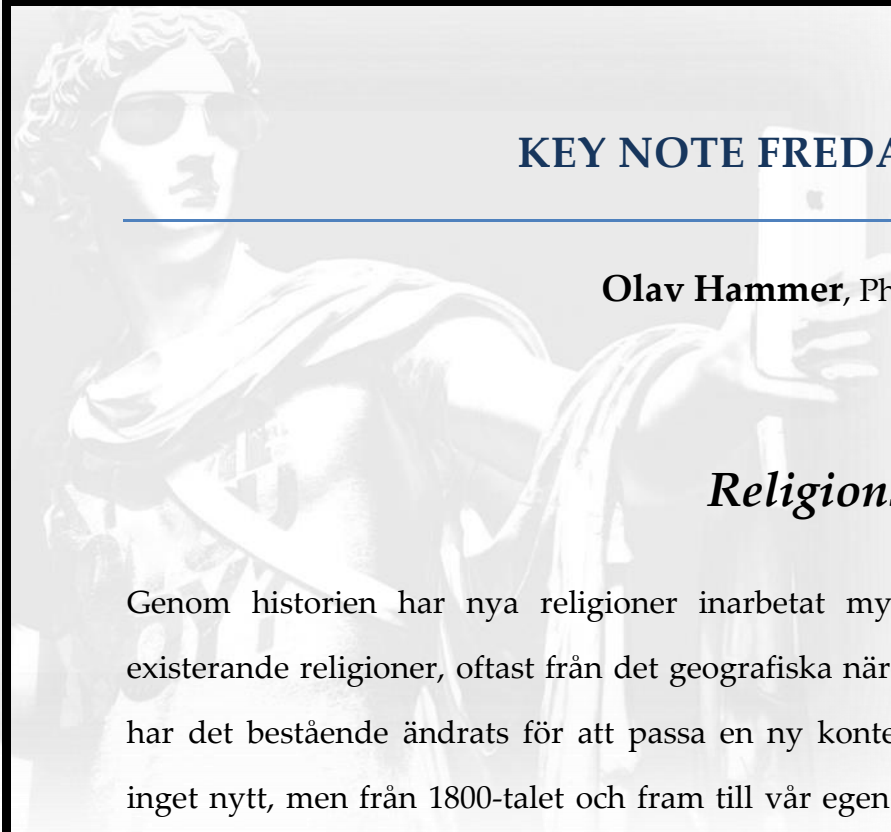
RELIGION & RECEPTION

RELIGION & RECEPTION

4-5 maj Lunds Universitet

CHAOS SYMPOSIUM 2018

ABSTRACTS

KEY NOTE FREDAG

Olav Hammer, Ph.d. Professor i religionshistorie,

Syddansk Universitet (SDU)

Religionshistoria som Resurs

Genom historien har nya religioner inarbetat myter och praktiker från redan existerande religioner, oftast från det geografiska närområdet. I receptionsprocessen har det bestående ändrats för att passa en ny kontext. Religiös reception är alltså inget nytt, men från 1800-talet och fram till vår egen tid har repertoaren av möjliga religioner att låta sig inspireras av vuxit explosivt. Den religionshistoriska utforskningen av bland annat "Orienten" har inneburit att en närmast global reception och omtolkning av andra religioner blivit en av hörnstenarna i nutida religiös innovation. Tre cases kommer att passera revy: teosofins omtolkning av buddhismen, traditionalismens fascination för vedanta och sufism, och det jungianska intresset för aspekter av kinesisk religion. Hur var det möjligt för dessa strömningars upphovspersoner – Helena Blavatsky, René Guénon och Carl Gustav Jung – att hämta föreställningar som upplevts vara relevanta för moderna västerlänningar ur radikalt annorlunda traditioner? Vilka tolkningsmekanismer kan man identifiera i dessa cases?

KEYNOTE LØRDAG

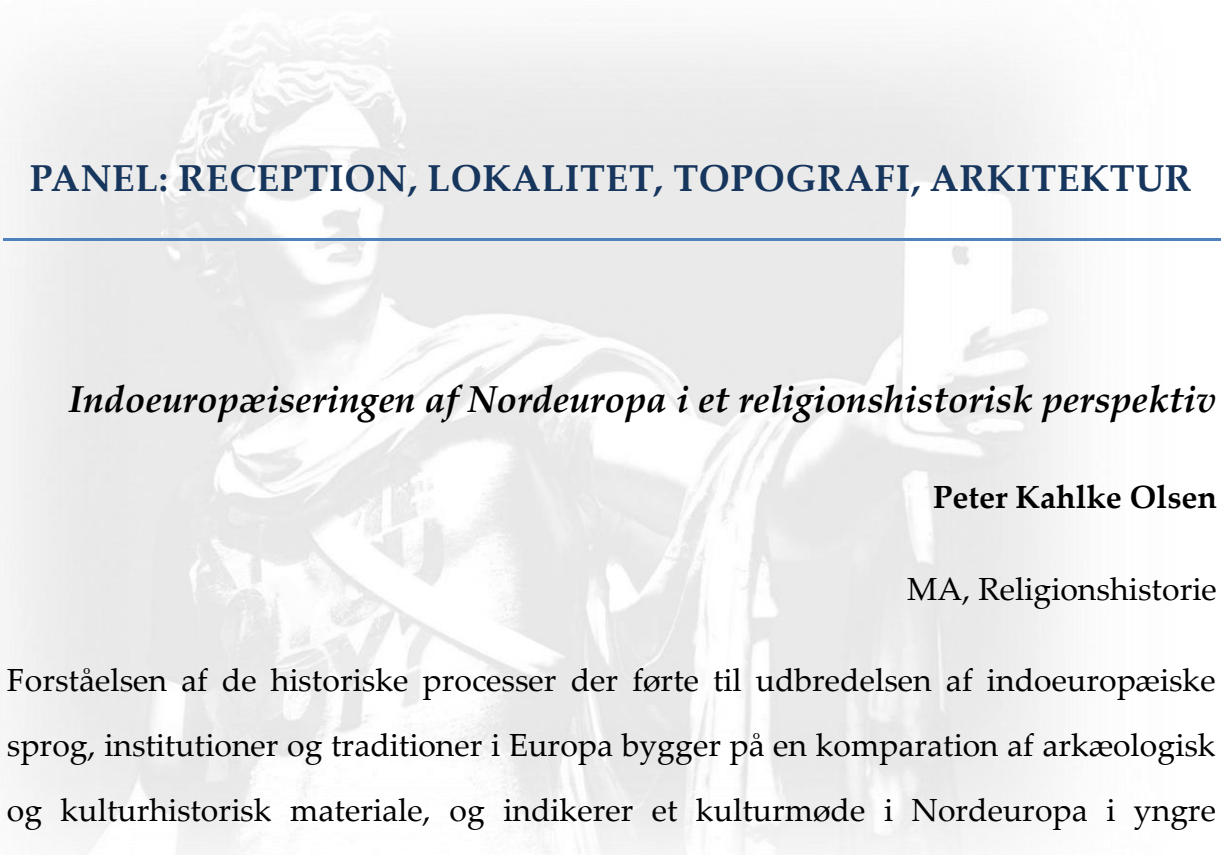
Mikael Rothstein, mag.art., Ph.d. Lektor i sammenlignende religionshistorie,
Syddansk Universitet (SDU)

Reception og transformation: Om det principielle i et missionsramt folks reformuleringer af kristne forestillinger

Gennem de seneste to generationer har Borneos nomadiske jæger-samlere, penan, været genstand for intens kristen mission, først og fremmest fra fundamentalistiske pinsekirker. Formelt set er næsten alle penaner i dag kristne, men meget ofte er deres forståelse af den invasive religion meget anderledes end hvad missionærerne kunne ønske sig. I dette bidrag vil jeg analysere eksempler på penanernes særlige kristendomsreception.

Fremstillingen vil primært være baseret på to eksempler: 1) Hierarkisering af guder og guddommelig magt og 2) Åbenbaringer og profetisme. Alt materiale baseres på mit eget feltarbejde blandt penanerne gennem mange år, herunder materiale indsamlet i januar 2018. Analysen lægger sig i forlængelse af kap. 8 i min bog fra 2016; Regnskovens religion. Forestillinger og ritualer blandt Borneos sidste jæger-samlere, København: U Press

Emnet er specifikt, men har alligevel principiel betydning, eftersom alle religiøse receptionsprocesser rummer et element af transformation. Jeg vil således forsøge at indkredse nogle almene træk ved forholdet mellem reception og transformation.

PANEL: RECEPTION, LOKALITET, TOPOGRAFI, ARKITEKTUR

Indoeuropæiseringen af Nordeuropa i et religionshistorisk perspektiv

Peter Kahlke Olsen

MA, Religionshistorie

Forståelsen af de historiske processer der førte til udbredelsen af indoeuropæiske sprog, institutioner og traditioner i Europa bygger på en komparation af arkæologisk og kulturhistorisk materiale, og indikerer et kulturmøde i Nordeuropa i yngre stenalder. Migrerende grupper og ekspanderende netværk medbragte indoeuropæiske forestillinger og praksisser, som gennem mødet med de herboende samfund dannede nye religiøse udtryk. Den sydiskandinaviske ikonografi på helleristninger og metalgenstande udgør en af de bedste kilder til studiet af skiftende trosforestillinger i yngre stenalder og bronzealder. Her ses to traditioner, som afspejler henholdsvis de herboende jagtfolks og de nytilkomne indoeuropæeres religion. Ved at sætte de forskellige ikonografiske traditioners udtryk i en religionshistorisk kontekst kan materialet ses at afspejle ontologier som på trods af religionsskiftet udviser en vis stabilitet. Det vil blive argumenteret, at indoeuropæerne tog jagtfolkenes religiøse ikonografiske tradition til sig på grund af de forskellige kosmologiers kommensurabilitet. Begge kosmologiske traditioner anvendte lignende symboler til at iscenesætte overgangen mellem to verdener, hvilket i den nordlige tradition udspillede sig i en shamanistisk kontekst, og i den tydlige tradition blev sat i forbindelse med solkulten. Indoeuropæerne omsatte således deres kosmologi til det lokale formsprog i mødet med de nordlige folks

religioner, og banede dermed vejen for en gensidig udveksling, omdannelse og fortolkning af kulturelle og religiøse elementer.

*Landskapets nyreligiösa hermeneutik:
idéhistoriska och etnografiska perspektiv på nutida nordbors
naturförståelse*

Henrik Ohlsson, doktorand i religionsvetenskap,

Institutionen för historia och samtidsstudier,

Södertörns högskola

Har sekulariseringen förändrat vår syn på naturlandskapet, och i så fall hur? Enligt den klassiska sekulariseringsberättelsen borde kyrkans tolkningsföreträdare ha ersatts av vetenskapens. Men är det så enkelt? Om det postmoderna (eller postsekulära) tillståndet innebär att det inte längre finns något starkt tolkningsföreträdare lämnas naturen öppen för en mångfald av tolkningar, varav en del skulle kunna förstås som religiösa. Jag vill undersöka ett möjligt angreppssätt som inbegriper både idéhistoriska och etnografiska perspektiv. Danièle Hervieu-Léger (2002) har föreslagit en distinktion mellan två grundläggande former av religiös spatialitet, "Church Type" och "Sect Type", där den förra söker helhetlig kontroll över ett territorium, där både landskapet och människorna förväntas ingå i samma gemenskap, medan den senare är mer selektiv och inbegriper endast dem som gjort ett aktivt val att ingå, och som i förhållande till landskapet antingen är likgiltig eller har en dragning mot isolationism, vilket då kan ta sig tydliga spatiala uttryck. I moderniteten ser Hervieu-Léger en tendens till avterritorialisering (deterritorialization) av religiösa gemenskaper. Mot den bakgrunden kan vi alltså

förvänta oss att landskapet idag ligger mer öppet för tolkning än tidigare. Om vi då samtidigt tar oss an frågan med etnografiska metoder kan vi närma oss de erfarenhetsmässiga dimensionerna av landskapsförståelsen. Här tror jag att det kan vara fruktbart att förstå rummet i likhet med Otto Friedrich Bollnow (1991) som bestående av meningar, ting och beteende. Eventuellt kan även Bollnows förståelse av begreppet stämningar (Stimmungen) (vilka, till skillnad från emotioner, saknar ett bestämt objekt) vara användbart i tolkningen av våra erfarenheter av ett naturlandskap. Jag vill, med utgångspunkt från eget etnografiskt material, dels pröva dessa båda angreppssätts giltighet och fruktbarhet var för sig, och dels undersöka möjligheten att sammanföra dem till en mer helhetlig bild av samtida nordbors religiösa eller existentiella tolkningar av naturen.

Kirkerestaurering, en religionsreception over kristen teologi og praksis?

Ditte Maria Sørensen

Cand.mag. i religionshistorie Københavns Universitet.

Tilknyttet Drachmann Arkitekter & Independent researcher

Dittensoren@gmail.com

Dette paper vil diskutere, hvordan kirkerestaurering i Danmark i dag kan betragtes, som en receptionsreligion af kristendommen. Kristen kirkearkitektur i sig selv er en lang receptionshistorie. I takt med at kristendommen opstod og udviklede sig har kirkearkitektur undergået arkitektoniske forandringer. I en evig vekselvirkning har samfundsændringer og kulturstrømninger påvirket kristen tænkning og praksis, og i denne proces er den kristne kirkes arkitektoniske udtryk og indretning ligeledes gennemtiderne blevet formet. Det er i denne receptionshistorie at kirkerestaurering indskrives sig. 1700-tallets romantiske strømninger i Europa og en spirende interesse

for fortidens mindesmærker i begyndelsen af 1800-tallet, påvirker i Danmark synet på kirken. Fra primært at være et hus for kirkelige handlinger betragtes kirkebygninger nu også som historiske mindesmærker, der i sin materialitet repræsenterer en national dansk fortid. Med dette paradigmeskifte bliver kirkerestaurering og bevaring af de enkelte bygninger central. 1861 indføres kirkesynsloven med bestemmelser om blandt andet at kirker skal føres tilbage til sin 'oprindelige stil'. Kirkesynsloven er præget af en europæisk restaureringsdebat i dens samtid mellem Viollet- Le-Duc (1814-1879), som argumenterede for at forstå principperne i bygningens form og for at genskabe den arkitektoniske stil, og John Ruskin (1819-1900) på den anden side, som betragtede arkitektur som bære af historien og dermed også bygningens originalitet. I Danmark står blandt andre arkitekt og professor Johannes Exner som repræsentant for dansk restaureringsteori. For Exner var originalitet og bygningens fortælleleværdi helt centralt i arbejdet, men med et blik på bygningerne fortsatte liv skulle nye materialer indpasses med en reversibilitet for øje. Med et fokus på bevarer bygningens 'oprindelighed' og 'autenticitet' bliver restaureringsarbejdet for de enkelte fagfolk som arkitekter, bygningsarkæologer, konservatorer, bevaringsfolk og ingeniører også fortolkningsarbejde i, hvad de vægter som monumentets oprindeligt bærende værdier. Da de bevaringsmæssige overvejelser ikke kun gælder bygningens arkitektoniske stilart, men i ligeså højgrad kirkeinteriøret, er restaureringsarbejdet også et spørgsmål om tolkning og formidling af kirkerummets religiøse betydning og brug. Jeg vil med dette bidrag diskutere, hvordan kirkerestaurering som fortolkning af kristen tro og praksis kan ses som receptionsreligion.

PANEL: RECEPTION & SOMATISK EKSOTISME

Yoga på stranden, Aleksander i India, Sai Baba i Skopje og Krishna i Kosovo: Resepsjon av hindutradisjoner på Balkan

Cecilie Endresen

førsteamanuensis i religionsvitenskap, IKOS,

Universitetet i Oslo

Innlegget tar for seg resepsjonen av hindutradisjoner på Balkan og presenterer noen foreløbige funn og hypoteser. Jeg er nemlig i gang med en liten kartlegging situasjonen i hhv. Makedonia, Kosovo, Albania og Montenegro til boken *Handbook of Hinduism in Europe*. Gitt at det neppe fins en eneste hindu i tradisjonell forstand i noen av disse landene, vil utgangspunktet være resepsjonen av «det indiske» og hinduinspirerte former for nyreligiøsitet, blant ortodokse kristne og muslimer. Det lille som finnes er mindre trossamfunn (bl.a. Sai Baba, ISCON/Hare Krishna), sanskritstudier, yogakurs, og forestillinger om «det indiske» som er «smurt tynt utover». Det meste har kommet de siste årene, tross tidligere elementer i esoterisk litteratur og pseudovitenskap. Jeg konsentrerer meg om resepsjonen av hindutradisjoner i dag, i forskjellige lokale sammenhenger, som bl.a. turisme og rasisme.

Hva angår nasjonalistiske og primordialistiske resepsjoner, er stikkord ariermyter, hyperdiffusjonisme, appropriasjoner av det vediske og brahminske, omtolkninger av indoeuropeisk språkvitenskap, albanisering av sanskrit, myter om Alexanders felttog

til India, etnisk og språklig fellesskap med hvite brahminere og blonde polyteister i Himalaya, statsbesøk fra Hindukush som del av makedonsk identitetsbygging, mm. I tillegg vil jeg undersøke de forskjellige yogaformene som har blitt utbredt, undersøke transnasjonale forbindelser både med henblikk guruforbindelser og yogaretreats.

Mine arbeidshypoteser er bl.a.: 1. Resepsjonen av hindutradisjoner preges av nasjonalistiske paradigmer i befolkningen, både blant tilhengere og motstandere. 2. Myter om det indiske og hyperdiffusjonisme er viktig i makedonsk statsnasjonalisme og dyrking av Alexander den Store. 3. Blant etniske albanere vil «det indiske» albaniseres og relateres til pseudovitenskapelige teorier om sanskrit, toleransemyter og perennialisme, og ses som kompatibel med ens egen form for islam og kristendom. 4. Lokale yogautøvere er høyt utdannet, urbane, internasjonalt orientert og/eller har diasporabakgrunn. 5. Fremveksten av yogatilbud i naturskjønne omgivelser tiltrekker pengesterke vestlige wellness-turister. 6. Nyreligiøse bevegelser politiseres, latterliggjøres og defineres ofte som antireligiøst og/eller antinasjonalt. Det fins også forsøk på å forby slike former for misjon og organisasjon.

Samtida föreställningar om en subtil anatomi, i belysning av teosofins lära

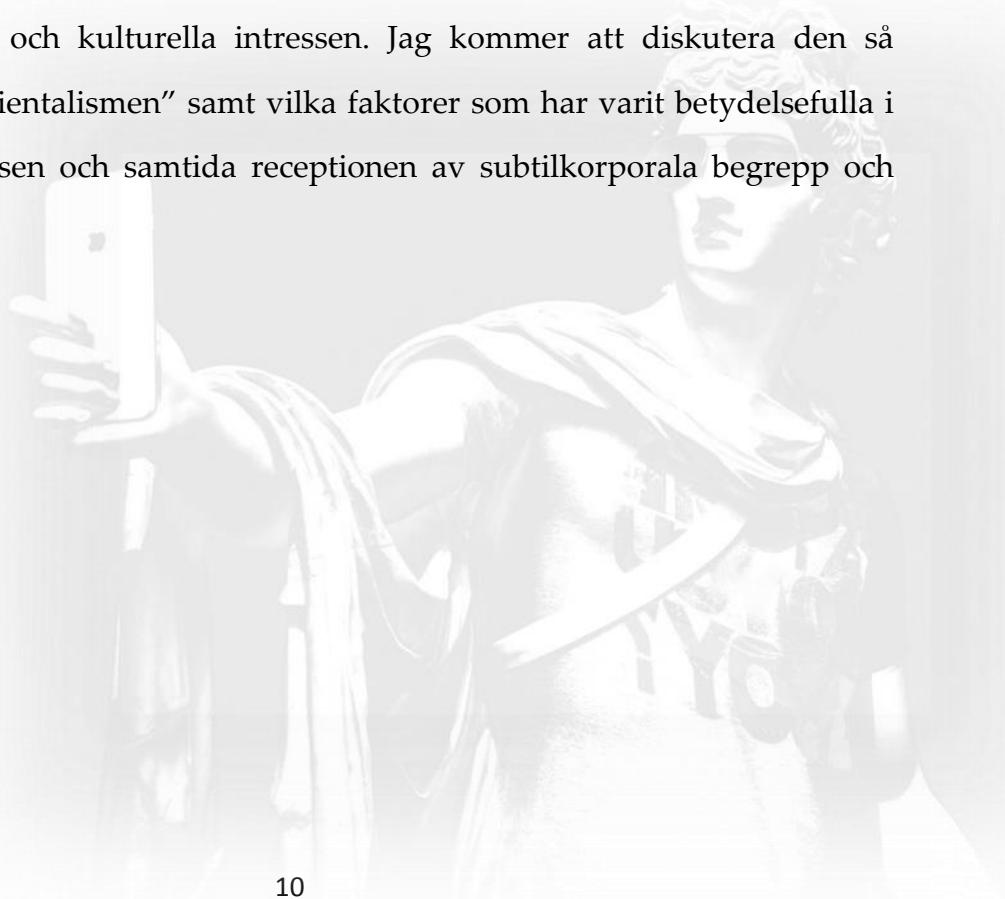
Malin Fitger, doktorand i religionshistoria

institutionen för etnologi, religionshistoria och genusvetenskap,

Stockholms universitet

malin.fitger@rel.su.se

Inom europeisk och amerikansk yoga och nyandlighet samt alternativ och komplementär medicin är föreställningen om att människan utöver sin fysiska kropp även besitter en subtil anatomi (en eller flera "själskroppar") mycket central. Den subtila anatomin är en viktig del i bilden av människan vilken andra nyandliga och alternativmedicinska föreställningar och läror på olika vis kopplas samman med. Föreställningen om en subtil anatomi har djupa rötter inom ett flertal olika kultursfärer. Inom samtida amerikansk och europeisk nyandlighet är det dock främst indiska och kinesiska subtilkorporala begrepp som brukas. Här antas den subtila kroppen ha en form, färg eller struktur vilken man genom andliga övningar kan lära sig att känna och se. Den genomströmmas av en "andlig energi" – oftast benämnd som "prana", "kundalini" eller "ki". Denna relativt standardiserade bild av den subtila anatomin har sina rötter i sent 1800- och tidigt 1900-tal, då den spreds och populariseras i väst med hjälp av det teosofiska samfundet samt John Woodroffes inflytelserika böcker om tantra. Läran i Helena Blavatskys (det teosofiska samfundets kändaste förgrundsgestalt) bok *The Secret Doctrine* (1888) är en mix av koncept och idéer från vitt spridda traditioner, med inspiration från det sena 1800-talets vetenskapliga teorier och kulturella intressen. Jag kommer att diskutera den så kallade "teosofiska orientalismen" samt vilka faktorer som har varit betydelsefulla i den formativa processen och samtida receptionen av subtilkorporala begrepp och idéer.

Nävens och andens mysterier: Andlighet och östasiatiska kamparter

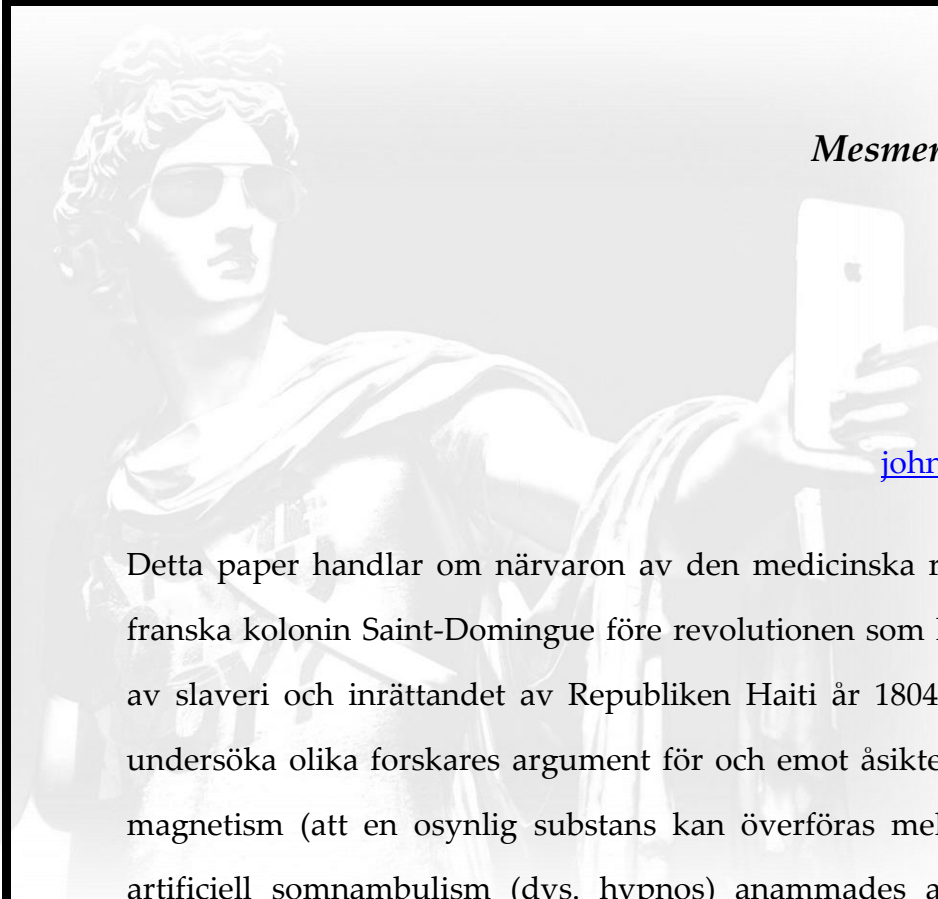
Per faxneld

Lektor i religionsvetenskap vid Södertörns högskola

Flera studier visar att allt fler västerlänningar uppfattar en "andlig" dimension i sin träning. Särskilt gäller detta träningsformer som härstammar från Syd- och Östasien, som yoga och olika kamparter. Fenomenet kan sägas utgöra en tvetydig del av sekulariseringen i Väst, där idéer om "andlighet" förs över från etablerad religion (som kyrkor) till nya sammanhang – exempelvis träning. Kamparter som karate, aikido och "kung fu" spreds i Väst efter andra världskriget. Detta spelade (på lite sikt) sannolikt en viktig roll i etablerandet även på bred front av tanken på träning som något andligt.

Inom karate brukar det hävdas att stilens ursprung finns i det chan-buddhistiska Shaolin-klostret. Samma berättelse finns hos åtskilliga kinesiska kamparter. Munkar från detta kloster (som återuppbyggdes på 1980-talet) lär nu ut kamptekniker kombinerat med buddhism i bl.a. Stockholm och Göteborg. Bland utövare av kyūdō (japanskt bågskytte) talar man om träningen som zen-utövande. Många av stilarna inleder passen med meditation och betonar mystiska energier i människokroppen, som ch'i eller ki. Självutveckling och andlig styrka är ett huvudtema. Kampsportstidningar (särskilt i USA) är fyllda med annonser och artiklar som knyter an till buddhism och new age-tankar.

Denna presentation kommer att visa hur västerländska tolkningar av kampsporternas andliga aspekter dock ofta bygger på missuppfattningar. Dessa har, som vi ska se, i sin tur ibland exporterats tillbaka till Östasien, där kampsporterna också redan till att börja med var påverkade av europeiskt tankegods – bl.a. från teosofi och Swedenborg.

Mesmerism på Saint-Domingue

Johnny Olsson

CTR, Lunds Universitet

johnny.olsson.736@student.lu.se

Detta paper handlar om närvaron av den medicinska rörelsen mesmerism på den franska kolonin Saint-Domingue före revolutionen som ledde fram till avskaffandet av slaveri och inrättandet av Republiken Haiti år 1804. Närmare bestämt skall vi undersöka olika forskares argument för och emot åsikten att doktriner som animal magnetism (att en osynlig substans kan överföras mellan människokroppar) och artificiell somnambulism (dvs. hypnos) anammades av anhängare av Vodou. I förlängningen kommer vi att diskutera huruvida ett sådant möte kan ha haft inflytande på de händelser som utmynnade i slavupproret 1791. Enligt en samtida krönikör etablerades Société Magnétique du Cap-Francois på Saint-Domingue 1784. Många år senare publicerades sällskapets annaler i en tidskrift, vilka innehöll en förteckning över medlemmarna, beskrivningar av mesmeriska healingssessioner som utförts på ön samt ett passionerat tal för avskaffning av slaveri. Det finns ytterligare ett flertal dokument från samma tid som vittnar om mesmerismens popularitet i det koloniala samhället, men åsikterna om hur dessa dokument bör tolkas går isär. Vissa forskare anser att det fanns polemiska skäl till att mesmerism och Vodou sammanblandades, eftersom Cercle des Philadelphes bildades på Saint-Domingue för att bestrida den medicinska rörelsen. I detta paper skall vi försöka bringa lite klarhet i de olika forskningsperspektiven och spekulera i hur de faktiska historiska förhållandena kan ha sett ut.

Gudinnan Kybele i Rom – en receptionshistoria i tre akter

Britt-Mari Näsström

Professor i religionshistoria

Kybele, gudarnas moder hämtades till Rom som beskyddare mot Hannibal och hans här, som då befann sig på italisk mark. Mottagandet av hennes bild var vördnadsfull och respektabelt och den placerades i Viktorias tempel. Det var ingen kraftlös gudinnan man hade hämtat in, ansåg romarna, eftersom kartagerna besegrades och jagades iväg. Kybele ansågs som en beskyddare av den romerska staten och senare även för kejsarna. Hennes tempel låg på Palatinen och hon firades med årliga fester och ärebetygelser.

Under senantiken var bilden av Kybeles kult splittrad. Kristendomen reagerade kraftigt mot hennes kult, men den intellektuella nyplatonismen hyllade henne och placerade henne bland de högsta gudarna. Med antiken försvann de gamla, men Kybele skulle leva upp ännu en gång som prototyp för fenomenet ”den stora gudinnan/modern”, som i lexikon och läroböcker. Min framställning vill spegla hennes receptionshistoria från antiken till vår egen tid och kritiskt ganska föreställningarna om ”den stora modern.”

Receptivitetsens reception: femininiteter i ockult sexualmagi

Manon Hedenborg White

Södertörns högskola

manon.hedenborg.white@sh.se

Genuspolaritet, det vill säga idén om att maskulint och feminint utgör två motpoler vars förening får magiska eller metafysiska effekter, är en central tankefigur inom flera grenar av ockult sexualmagi. Som ontologiskt och rituellt ramverk har det stor betydelse inom den brittiske ockultisten Aleister Crowleys (1875–1947) magiska och religiösa system Thelema. I flera texter – både magiska och visionära – associerar Crowley det maskulina med aktivitet och det feminina med passivitet eller receptivitet, och identifierar den manlige ritualutövarens agens och kroppsvätskor som centrala för den sexualmagiska ritualens effektivitet. Senare uttolkare av Crowleys system, däribland den brittiske ockultisten Kenneth Grant, har kritiskt omarbetat Crowleys idéer om kön och femininitet i det sexualmagiska arbetet. Under senare decennier har i synnerhet kvinnliga ockultister med utgångspunkt i förkroppsligade erfarenheter och omtolkningar av äldre tradition sökt formulera andra tolkningar av femininitet. Dessa kritiska strategier varierar i synen på kön, som konstrueras som allt ifrån biologisk essens till flytande position. Under senare delen av 1900-talet syns ett ökat inflytande från feministiska diskurser inom esoteriska och ockulta strömningar, och inte minst i den thelemiska miljön där frågor om trans och queer i allt högre grad synliggjorts från 1990-talet och framåt. Utifrån analyser av såväl historiskt som samtida källtexter som intervjuer och fältarbete i den samtida thelemiska miljön i USA och Storbritannien kommer föreliggande paper att diskutera hur idéer om femininitet inom thelemisk sexualmagi utvecklats från Crowley till idag, med särskild fokus på de strategier kvinnor och HBTQ-personer

använt sig av för att kritiskt omformulera existerande tradition. Utifrån detta kommer en diskussion att föras kring bredare kulturella och politiska strömningars roll i formandet av ockult traditionsreception, och betydelsen av att studera modern västerländsk esoterism och ockultism som dynamiskt och levtt religiöst fenomen.

PANEL: RECEPTION, TRADITION & MODERNITET

Retraditionalisering ved hjælp af guidebøger: Et eksempel fra Sydindien

Mikael Aktor, Ph.D.,

Lektor, Syddansk Universitet

Sydindiens smārta-brahminers har længe været under pres. Udfordringerne er ikke kun kommet historisk fra de antibrahminske strømninger i sydindisk politik. Miljøet selv har større fokus på globaliseringen og det, der føles som dennes konsekvens, den unge generations "Westernization". Dette imødegås ved at revitalisere traditionelle værdier, ritualer og livstilsformer. Der instrueres i glemte ritualer, og der følges op med udgivelse af guidebøger, der forklarer både de rituelle detaljer, og hvordan man bør klæde sig, lave mad og ikke mindst, hvordan man skal forholde sig til moderne kommunikationsmidler som smartphones, internet, tv, m.m.

Mit oplæg vil gøre rede for baggrunden for denne revitalisering, give eksempler på, hvordan den udfolder sig, og beskrive de ideologiske, politiske og religiøst-institutionelle netværk omkring den.

Reception af islam i Dødevaskeren

Jesper Petersen

Doktorand i religionshistorie,

Lunds Universitet

Sara Omars *Dødevaskeren* udkom i november 2017 og solgte i løbet af de første fire måneder lidt over 56.000 eksemplarer. Den var desuden omdrejningspunktet for megen debat, eftersom islam spiller en central rolle i bogens diskussion af politisk varme emner som social kontrol, vold, krig og incest.

Islam (og enkelte andre religioner) er vævet ind i handlingen ved at enkelte personer er legemliggjorte repræsentationer af profeter. Eksempelvis præsenteres vi for den forældreløse Mohammad, som bliver adopteret af sin hedenske onkel og senere har seksuelt samkvem med en 6-årig pige. Den sidstnævnte handling bebrejdes dog af Gud, der ligesom i Det Gamle Testamente manifestere sig i en storm. Andre karrakteres replikker er hentet fra Jobs bog og ondskabsfulde handlinger udtrykkes ofte ved negeringer af Koranvers. *Dødevaskeren* er med andre ord fuld af religiøs symbolik og læseren præsenteres for en mangefaceteret disussion af islam. Læsningen af bogen vil dog i høj grad afhænge af læserens evne til at afkode subtile referencer.

Dette paper er en litterær analyse af de mange forskellige receptionener af islam i *Dødevaskeren*. Bogen vil blive analyseret med udgangspunkt i New Criticism – det vil sige løsrevet fra forfatterens intentioner – kombineret med en reader-response tilgang, der vil demonstrere, hvordan bogen kan læses meget forskelligt afhængigt af

læserens baggrund. Sidstnævnte vil blive kombineret med et studie af de mange anmeldelser bogen har modtaget i den danske presse.

PANEL: RECEPTIONEN AF SIGNIFIKANTE INDIVIDER: DONALD TRUMP & SATAN

Røre i andedammen: Receptionen af dansk ondskabskult 1973-2018

Jesper Aagaard Petersen, Ph.D.

Førsteamanuensis & nestleder for
forskning, Institutt for lærerutdanning,
NTNU, Trondheim

Carsten Viggo Nielsen

Cand. mag. i religionshistorie
carstenviggo@gmail.com

I 1973 kunne man i diverse danske dagblade læse, at en satankult tilsyneladende havde udøvet uhyrlige ritualer på øen Anholt. Efterfølgende dukkede diverse mønter op i kirker og på museer med motiver af og referencer til samme satankult ledt af ypperstepræstinden Alice Mandragora assisteret af blandt andre troldmanden Karl Klunck og havnearbejderen Ivan Krabatowski, som om natten gror horn og bliver til Dunk Wognal. I 2013 blev det i en artikelserie i dagbladet Politiken "afsløret", at en udpræget ateistisk telefonomstillere på Statens Museum for Kunst, Knud Langkow (ja, 'Dunk Wognal' skrevet bagfra), stod bag det hele. Satanmønterne og de mange breve og fortællinger, der stadig efter Langkows død stiger i antal, er til dato i mange henseender omlagt en vis berøringsangst i klerikale og museumsfaglige

kredse. Dette sker til trods for, at det i dag står aldeles klart, at Langkows omhyggeligt tilrettelagte eksempel på satanismepanik ikke var religiøst begrundet. Men hvad ville han så med det hele? Vi mener at vide det!

"Makterna förbereda sin återkomst":

Lucifer, sekelskiftesockultism och den teosofiska logen i Lund

Johan Nilsson

Doktorand i religionshistoria,

CTR, Lunds Universitet

Den ockulta miljö som växte fram under 1800-talets andra hälft var ett tydligt exempel på religiös globalisering. Ingen av de ockulta rörelserna illustrerar detta så tydligt som det Teosofiska samfundet som från att ha varit en liten organisation i New York på 1870- och 80-talet spred sig över hela världen. Runt sekelskiftet hade samfundet lokala grupper i så skilda länder som Indien och Egypten, på Kuba och i Sydafrika. På 20-talet fanns flera hundra loger i Asien. Teosofin spreds sig emellertid också i Norden och i Sverige etablerade sig rörelsen tidigt. På 20-talet var Sverige, enligt Adyar-teosofernas egen statistik, ett av de länder som hade flest verksamma loger (överträffade enbart av USA, England, Frankrike och Indien). Trots detta är den svenska teosofin i det närmaste outforskad av akademiska historiker (även om viktiga ansatser mot en kartläggning gjorts främst av Einar Petander).

Kunskapsluckorna vad gäller svensk teosofi gäller inte minst de lokala grupperna runtom i landet, bland dessa den teosofiska loge som inrättades i Lund 1892.

Den teosofiska lundalogen är intressant av flera skäl. Bland annat har Lunds närhet till akademien och levande tradition av populär lokalhistoria av allt att döma bidragit till att en stor mängd material finns bevarat i olika arkiv, specialiserade tidskrifter och biografiska skildringar. Ett material ger bilden av en grupp som i hög grad var en integrerad del av stadens civilsamhälle med intressanta kopplingar såväl till akademiska kretsar som till det lundensiska kulturlivet. Logen var också en del av en bredare ockult miljö bestående av spiritistiska medier och ett brett kulturellt intresse för det esoteriska. Denna lundensiska version av sekelskiftesockultismen var sannolikt vad som fick den infernokrisande Strindberg, som anlände till staden under denna tid, att kommentera att "Makterna" – de gåtfulla ockulta krafter som enligt Strindberg formade tillvaron – i Lund förberedde sin verkliga återkomst.

En inblick i en lokal teosofisk grupp erbjuder svar på andra frågor än de som studier av rörelsen som en helhet och dess nyckelfigurer kan ge. Hur iscensattes teosofin i praktiska aktiviteter? Vilken typ av människor lockades till en teosofisk loge? Vilka allianser och antagonismer odlade teosofin på det lokala planet? I mitt paper kommer jag med utgångspunkt i ovanstående frågor att ge en kort presentation av den teosofiska logen i Lund under dess formativa år runt förra sekelskiftet. Särskild uppmärksamhet kommer att ges åt logens grundare, ciselören Sven Bengtsson, och dennes reception av en av H.P. Blavatskys mer kontroversiella ideologiska ställningstaganden, användningen av Lucifer som en positiv symbol för lärdom och upplysning.

Den smorde presidenten:

sakraliseringen av Donald J Trump i den amerikanska kristendomens utkanter

Fredrik Gregorius

Lektor i religionshistoria,

Linköpings Universitet

Donald J. Trump har bland USA:s kristna blivit en polariserande figur. Mer än 80 % av USAs vita evangelikaler röstade på honom och fortfarande är det den gruppen där stödet för honom tycks vara som starkast, samtidigt som han har starkt kritiserats för sin politik av andra kristna grupper. Medan de flesta evangelikala ledare presenterar en mer pragmatisk inställning till sitt stöd, och framhåller att de är medvetna om hans moraliska brister, som de placerar i det förflutna, finns det en mindre, men betydande, förgrening inom den evangelikala rörelsen som ser Trump som direkt utvald av Gud och som en central aktör i den kommande apokalyptiska striden mellan gott och ont. Trump blir här den sista barriären som håller borta mörkrets makter, som inte sällan ses som en internationell konspiration som förenar feminister, islamister, satanister, HBTQ-personer och sekularister. Här framträder en annan bild av Trump, en bild färgad av apokalyptiska förväntningar, konspirationsteorier, och en nostalgisk längtan till ett förlorat paradys som man menade existerade vid USA:s grundande. I följande paper, baserat på ett flertal års forskning om den evangelikala högern i USA, kommer fokus att ligga på hur alternativa narrativ skapas om Trump och hur sekulära händelser får en religiös färgning. I denna berättelse finns som en underton en rädsla för ett framtida USA där den vita kristna befolkningen börjar förlora makt och kontroll över den politiska

utvecklingen. Där Trump framträder nu som det vita kristna Amerikas sista försvarar mot en föreställning om en satanistisk global konspiration.

PANEL: RECEPTIONEN AF SIGNIFIKANTE INDIVIDER: HERAKLES & JESUS

I Herakles spår

Johannes Siapkas, Docent

Antikens kultur och samhällsliv,

Uppsala universitet

<http://johannes.siapkas.se>

Det här bidraget handlar om det omfattande postantika bruket av Herakles. Herakles var kanske den viktigaste hjälten i den grekiska religionen. Det fanns en stor mängd kulturer till honom spridda över hela den antika världen, det fanns också en vildvuxen flora av myter om honom, och han är ett vanligt motiv i antik materiell kultur.

Herakles är en av de antika gestalterna som har brukats mer eller mindre kontinuerligt från antiken till våra dagar. Ofta anspelar bruket på hans övernaturliga styrka — betraktad både som rent fysisk men den har ofta också moraliska konnotationer. I mitt bidrag vill jag presentera vår tids mångskiftande bruk av

Herakles. Jag vill särskilt diskutera vilken sorts historiesyn som Heraklesbrukets diskursiva traditioner kan associeras med.

"Jesu Markinska Död: Pinsam, Plågsam & Perifer"?

Joel Kuhlin, doktorand

Centrum för Teologi och Religionsvetenskap

Joel.kuhlin@ctr.lu.se

Markusevangeliet (Mk) är inte bara präglad av ett säreget, enigmatiskt budskap och dunkelt narrativ, bl.a. med en messias-figur som kategoriskt dumförklarar sina lärjungar, vägrar acceptera titeln "Kristus," som dessutom inte uppstår från döden, trots egna förutsägelser i narrativet om just en sådan post-mortem händelse. Michel Kok har nyligen dessutom kallat Mk "the gospel on the margins" för att på så vis kontextualisera evangeliet inom en antik teo-politisk diskurs och bland kyrkofäder och "heretiker". Syftet med detta paper är, kort sagt, att se på hur Mk både till innehåll och i dess trädning tenderar att på många sätt exemplifierar receptionen av ett marginaliserat, religiöst dokument som trots allt letar sig in i själva hjärtat av formativa texter för kristendomen: Nya Testamentet.

Med ett fokus på handskrifts underlag för Mk, under 2:a och 3:e århundradet v.t. å ena sidan, och kyrkopolitiska diskussioner om vad som var acceptable teologi för en normativ kristendom, å andra sidan, undersöker detta paper kort hur ett evangelium blir föremål för intensiv granskning och reception trots det svala mottagandet av just samma dokument. Hur kommer det sig att Mk överhuvudtaget letade sig in i kristen kanon, i ljuset av dessa problematiska innehåll och kontroversiella receptionshistoria?

Personal Jesus? Påkallingar av Jesus i antikke amulettar

Nils H. Korsvoll Ph.d.

Universitetslektor, NTNU Trondheim.

nils.h.korsvoll@gmail.com

Ikkje ulikt alternative religiøse røysler og folketru i dag, gjorde ein i antikke amulettar bruk av ei rekkje ulike mektige figurar frå ei rekkje ulike religionar og tradisjonar. Jesus er ein av figurane som går igjen på tvers av regionar og kulturar i seinantikken, og her vil eg sjå over korleis han vert presentert og kontekstualisert i ulike amulettar. I paperet gjer eg bruk av tekstanalytiske kriterier utvikla av Gideon Bohak, Theodore de Bruyn og Joseph E. Sanzo for å kartleggje utveksling mellom og samanblanding av religiøse tradisjonar i nettopp amulettar frå seinantikken, og søker å bruke desse til å forstå korleis Jesus er forstått og teken i bruk i amulettar frå tilsynelatande forskjellige religiøse grupper og tradisjonar. Eg ser på amulettar som stammar frå kristen, jødisk og tradisjonelle religiøse tradisjonar, og samanliknar korleis desse påkallar Jesus, samt korleis dei påkallar andre figurar. Samanlikninga syner ulike former for påkallingar av Jesus, men i hovudsak er han ikkje presentert annleis enn andre figurar, korkje i kristne eller andre amulettar. Men, Jesus er samstundes gjerne sett i ein eigen kontekst, men i standen for å peike mot den eskatologiske Jesus Kristus verkar denne konteksten å vere ein utbreidd tradisjon, både innanfor og utanfor seinantikkk kristendom, om Jesus som lækjar og eksorsist. Dermed treng ikkje påkallingane av Jesus i antikke amulettar vere eit teikn på kristen påverknad, men tyder heller på at Jesus, som ander bibelske personar, sirkulerte i ulike tradisjonar og kontekstar utover dei ettertida gjerne ser dei i samanheng med.

*Odin med oss? Ein analyse av nord-tysk og nordisk diskurs kring
resepsjonen av norrøne symbol*

Anne Kalvig, professor i religionsvitskap,

Universitetet i Stavanger

anne.kalvig@uis.no

««Odin mit uns!» Fachtagung zu Wikingerkult und Rechtsextremismus» var eit fagseminar halde på Akademie Sankelmark, like ved Lübeck nord i Slesvig-Holstein, Tyskland, 9.-10. oktober 2017. Seminaret var breitt anlagt, med fagpersonar frå arkeologi, historie, litteraturvitskap, områdestudiar (skandinavistikk, germanistikk), religionsvitskap og teologi. Innlegget mitt tar utgangspunkt i nettpresentasjonen og -referata frå innlegga.

Seminaret blei presentert med tilvising til ei mediesak i tyske aviser frå året før, der det blei hevda at ein «viking reenactor» hadde stilt til vikingkamp med hakekors på skjoldet sitt. Høgreekstreme infiltrerer viking- og mellomalderfestivalar i regionen, hevda ein deretter i seminarpresentasjonen, og «Odin mit uns»-arrangørane skreiv: «Enten det er ritual, runer, musikk eller klær - vikingmotiv og -mytar tener som grunnlag for dei høgreekstreme sin identitetsproduksjon, som fortsatt er forankra i «blod og jord»-ideologi».

I innlegget mitt skal eg sjå nærmare på symbolresepsjonen i «skjold-saka», på seminar-innhaldet og på respons eg har fått frå innleiarane, etter spørsmålsstilling frå meg om kor vidt høgreekstremisme verkeleg er del av nordtysk vikingmiljø, og der

eg hevdar at dette truleg står i kontrast til norske og nordiske miljø. Min resepsjon av vikingkultur, norrøn religion og symbol-resepsjon i norsk og nordisk kontekst er tentativ, og basert på sporadisk kontakt med vikingmiljø, ikkje systematiske studiar.

Paperet er såleis ei fyrste undersøking i eit prosjekt eg etablerer om det veksande reenactment/gjenskapings-miljøet kring vikingtid og mellomalder i norsk og nordisk kontekst. Tilsvarande miljø i Nord-Tyskland (Slesvig-Holstein) er her eit komparativt element. Målet med viking reenactment-studien er auka kunnskap om produksjon av religion, kultur og identitet i skjæringsfeltet mellom fortid, nåtid, det nasjonal(istisk)e, det globale og økokritiske. Prosjektet er meint å inngå i ein større, europeisk studie om religiøs endring og kulturelle identitetar.

Odin On-Screen: Medialisering av norrøn religion i populærkultur og moderne åsatro

Jane Skjoldli, Ph.D.

Universitetslektor i religionsvitenskap

Universitetet i Bergen

Fem skinnkledte menn står side om side på en klippe, mens de skuer utover Middelhavet. Havbrisen børster skjeggene deres og bærer et kor av skrikende ravner over åsene bak dem. To av mennene—halvbrødre via sin far—snur seg for å se mens ravnene blir flere. De utveksler blikk som samtidig uttrykker undring og forståelse. Mens de to halvbrødrene stirrer på ravnene, høres deres fars stemme: "Og de små grisungene vil grynte når de hører hvordan den gamle galten led." "Hvitserk, hørte du ham også?" spør Bjørn sin bror. "Ja," svarer Hvitserk. Seerne hørte ham også. Annetsteds dukker en alvorlig, enøyd mann opp og møter de tre andre brødrene, før

han viser seg for Bjørn og Hvitserk også. Mens den enøyde mannen stirrer på dem, omgitt av skrikende ravner, konkluderer Bjørn med tårer i øynene: “Min far er død.”

Scenen som her er beskrevet er et vendepunkt i History Channels populære serie Vikings (2013–), en serie hvor “religion er en nøkkelkomponent i nesten hver eneste episode, hvor mye av det emosjonelle dramaet spiller på spørsmål om tro. Som én seer uttrykte det, ‘De norrøne folks religion [...] presenteres ikke som kulisser men som en drivkraft i deres handlinger—forestillingen om Valhall og å dø en god død, for eksempel, er overalt’” (Saunders 2014: 135).

Vikings er bare ett eksempel blant mange på hvordan norrøn religion og mytologi tolkes, pakkes inn og presenteres på nytt i populærkulturelle produkter—serier, filmer, dataspill og musikk. David Feltmate argumenterer for at “populærkulturen er et viktig middel for å lære folk i alle aldre om religion og dens plass i vårt samfunn” (2017: 1). Norrøn religion er intet unntak, og det er nært sammenkoblet med praksiser og utøvere av moderne åsatro. Ettersom norrøn religion forestilles, medieres, medialiseres og materialiseres på nye måter, hvilke elementer utvelges og i hvilken grad påvirker medialisering av norrøn religion folk som identifiserer seg som moderne åsatroere, hedninger, eller paganister? Om det finnes et samspill mellom økningen av norrøne religiøse elementer i popkulturelle produkter på den ene siden, og den såkalte paganistiske renessansen på den andre, som Robert A. Saunders foreslår (2014), hvordan skal vi da forstå forholdet mellom popkulturelle produkter på den ene siden og fremveksten av moderne åsatro på den andre? Videre, hvilke forskningsmetoder er passende for å finne det ut?

Referanseliste

Saunders, Robert A., 2014. “Primetime Paganism: Popular-Culture Representations of Europhilic Polytheism in Game of Thrones and Vikings.” *Correspondences* 2:2, 121–157.

Feltmate, David, 2017. *Drawn to the Gods: Religion and Humor in The Simpsons, South Park, and Family Guy*. New York: New York University Press.

Religion og receptionen af historisk kampkunst i nutidens Grækenland

Tao T. Makeeff

Mag. Art & Stud. Ph.d., Religionshistorie

CTR, Lunds Universitet

tao.thykier_makeeff@ctr.lu.se

Religiøse miljøer er ofte flettet sammen med en mængde andre sociale netværk, hvis primære fokusområde ikke er religiøst. Dog hverves medlemmer i visse tilfælde gennem disse andre netværk, ligesom kulturelle aktiviteter og ekspertise ofte finder anvendelse i religiøse sammenhænge. I Grækenland trives nypaganistiske grupper i nært samarbejde med en mængde kulturelle foreninger der arbejder med reenactment og rekonstruktion af oldgræsk dans, drama, musik, kampkunst og militærtræning. Baseret på feltarbejde i Athen i 2013, 2014, 2015 og 2017 vil jeg diskutere receptionen af oldgræsk og byzantinsk kampkunst og militærtræning i nogle af de mest centrale græske grupper indenfor reenactment- og historisk kampkunst, samt deres tilknytning til, eller fælles netværk med nypaganistiske grupper.

I min gennemgang vil jeg kigge på receptionen af kampkunst fra tidlig bronzealder til klassisk tid hos grupperne *Athens Hoplite Project* og *Association Koryvantes* og byzantinsk våbenkunst hos *Scholae Palatinae Byzantine Hoplomachia*, perspektiveret med et biografisk kig på Kostas Dervenis, denne gruppes grundlægger, og hans baggrund i asiatisk kampkunst. Endelig vil jeg kigge nærmere på skæringsfeltet mellem kampkunst, nypaganisme og militant politisk ekstremisme,

gennem en diskussion af hvordan den moderne reception af oldgræsk bueskydning til hest ledes af en af Grækenlands mere berygtede nynazister og hvordan dette modtages i det neopaganistiske miljø.

I forlængelse af en diskussion af forholdet mellem antikreception og religion, vil jeg også kort diskutere mine egne erfaringer med deltagerobservation i kampsportsmiljøer som forsker med kampsportsbaggrund, og forsøge at nærme mig et svar på spørgsmål som hvad man som forsker skal gøre når ens deltagerobservation kræver at man kæmper fuldkontakt mod en informant og hvor store personlige sikkerhedsrisici man som forsker skal tage i studiet af voldsparate miljøer.

CHAOS-Symposium 2018 arrangeres af Centrum för teologi och religionsvetenskap (CTR), Lunds Universitet og finansieres med gavmild støtte fra Oscar och Signe Krooks stiftelse.

Tak til den franske kunstner Léo Caillard for at lade os anvende hans billeder.

<https://www.leocaillard.com>

<https://www.instagram.com/leocaillard/>

<https://www.facebook.com/Leo-Caillard-283472128420885/>

Tak til IMAGINES Project og Jocasta Classical Reception Greece for inspiration.

